

IRODALMI ÉRTESÍTŐ.

A magyar pap és tanító szociális kötelességei.*

Írta : Vári Albert.

Minden kornak meg vannak a maga sajátos céljai, eszményei és törekvései, amelyek szerint átalakítja embereit és intézményeit. Az az ember teszi a legnagyobb szolgálatot a társadalomnak, az az intézmény felel meg igazán hivatásának, amelyik átlátja a kor igényeit, megérti annak hívó szavát. Az emberiséget a maga fejlődésében megállítani nem lehet. De aki lépést nem tart vele, az élnemességét árúlja el s a természet örök törvényénél fogva a saját végromlását idézi elő.

A kereszténység örökkévalóságát s isteni származását semmi sem bizonyítja jobban, mint az, hogy minden időben meglátta és megértette a kor igényeit, hogy nem zárkozott el az újabban fölmerült eszmék, törekvések és irányzatok elől, hanem azokat fölszívta, átalakította, megnemesítette s ez által önmagát termékenyebbé tette. Volt idő, amikor a kereszténység minden ereje az önmaga megértéseért, a saját létjogosultságának az elismertetéseért folytatott küzdelemben merült ki. Azután az egyházi tan megállapítása, annak lehető körülírása és szabályozása volt a cél, amelyre fordította minden igyekezetét. Majd az egyházi uralom eszközeinek és fegyvereinek a megszerzésében és biztosításában látta létele célját. Majd ismét a szegénységet, a lemondást, a világtól és társadalomtól félrevonuló szerzetesi életet tette a legfőbb eszménnyé, amelyre hivei-

* „A magyar pap és tanító szociális kötelességei“. Írták : Özv. dr. Schulz Józsefné, okl. tanítónő és dr. Gidófalvy István, kir. közjegyző. Kolozsvár, 1912. Ára 4 korona.

nek törekedni kell. Ez azt bizonyítja, hogy az igazi kereszténység nem betű, nem holt rendszer, hanem élet, amely követi is az élet örök törvényeit. Amely percben a kereszténység lemondana istenadta jogairól s magát körülbástyázva elzárná az élet levegőjétől és világosságától; a mely percben az emberi haladásnak és fejlődésnek nem mozgatója és irányítója, hanem kerékkötője lenne: abban a percben megkondúlna fölötte a halálharang. Bármilyen kellemetlen reánk nézve, de azért meg kell említenünk e helyen, hogy az unitarizmus egyik ősi formája: az áriánizmus éppen annakért lett az áldozata, hogy a maga tanbeli tisztaságára és ortodoksziájára való hivatkozással nem tudott beilleszkedni egy gyorsan fejlődő kor misztikus világába.

A mi korunk a szociálizmus eszméivel és törekvéseivel van telítve. Ez hódította meg a néprétegeket s folytatja a mag hódításait a tudományban, a politikában, az iskolában és mindennemű intézményeinkben. Hát vajjon a kereszténység szembehelyezkedjék s irtó háborút indítson ellene? Nem tartozik ide, mert egész külön tanulmányt igényelne annak a kimutatása, hogy Jézus tanításaiban mennyi a szociális tartalom s azok milyen mértékben támogatják a szociális törekvéseket. Elég annyit megállapítanunk, hogy Jézus és korunk helyes irányú szociálizmusa nagyon közeli rokonságban vannak. Így tehát a szociálizmus és kereszténység sem állhat ellentétben egymással. Nagy kár, hogy a «keresztény szociálizmus» kifejezést már előre lefoglalták és kisajátították olyan célra, amely igen messze áll attól, amit e szavak jelentenek s ez által maga a kifejezés is népszerűtlenné lett. Mert a keresztény szociálizmus igaz értelme szerint nem felekezeti széttagoltságot, nem szakszervezetet és nem holmi politikai célokra való tömörülést jelent, hanem jelenti a munkát, a legszentebb és legnemesebb munkát: a testvériség munkáját, az embernek embertársáért s annak boldogításáért kifejtett áldozati munkáját. Ilyen értelemben minden igaz keresztény as szociálizmusnak híve és munkása.

Itt eljutottunk ahhoz a célhoz, amelyet a kezünk alatt levő könyv is szolgálni akar. A mi korunkban és hazánkban

hol van az a terület, amelyen szociális kötelességeinket teljesíthetjük? Mit vár és mit kíván e tekintetben a mai társadalom különösen a nép vezéreitől: a magyar paptól és tanítótól? E kérdésre kapunk feleletet az ö. z. v. dr. Schultzné és dr. Gidófalvy könyvében. Nem üres szölamok halmaza e könyv. Nem is az irodalmi babérok után való vágyódás hozta azt létre. Ilyen igény belőle ki nem olvasható. Hanem a szerzőknek szociális munkában töltött éveik tapasztalataiból leszűrődött gondolatait foglalja magában. És annál nagyobb bizalommal lehetünk tanácsaik és útmutatásaik iránt. Azok a lehetetlenségek határába nem csapongnak s elérhetetlen utópiákat nem festenek előttünk. Az életet mutatják be előttünk úgy, amint ők látták és tapasztalták. Éppen ez az ami különös értéket kölcsönöz könyvüknek.

A könyv két részre oszlik: I. Óvó rész. II. Építő rész. Az első rész azokra a veszélyekre mutat rá, amelyek népünket, annak jóllétét veszélyeztetik s egyben azoknak az óvszereit adja elő a következő címek alatt: 1. A pap és tanító a közegészségügy szolgálatában. 2. Az alkohol. 3. A gyermek és az anya védelme. 4. A pártfogó egyesületek. 5. A ki- és visszavándorlás. A II-ik vagy az építő részben a következő fejezetek vannak: 1. A szövetkezetek. 2. Háziipar és munkásvédelem. 3. szórakoztató és oktató egyesületek. 4. A pap és tanító társadalmi és politikai kötelességei.

Nem mehetünk bele az egyes fejezetek részletesebb ismertetésébe. De már a címek pusztá felsorolása is milyen szép és tágas munkamezőt nyit meg a pap és tanító előtt; a teendőknek milyen nagy sokasága, a kötelességeknek milyen nagy halmaza áll előttünk! Ez nem azt teszi, hogy most már a pap csukja be a templomot s a tanító hagyja ott az iskolát s mind a kettő adja át magát a szociális kötelességeknek. Ellenkezőleg azt jelenti, hogy ki kell nyitni a templomoknak nem csupán az ajtóit, hanem ablakait is, hogy áradjon be oda az új kor levegője és világossága. Azt jelenti, hogy az iskola vegye figyelembe az élet igényeit s azok elől ne zárkozzék el. De az iskolán meg a templomon kívüli is naponkint száz meg száz alkalma nyílik a papnak

és tanítónak, ahol hatással lehet a népre, figyelmeztetheti tévedéseire, hibáira s megmutathatja a helyes útát s kezébe adhatja a boldogulás eszközeit.

Vannak papjaink és tanítóink között, akik már megértették az új kor hívó szavát. Kereszténységünk és magyarságunk úgy mint a nép iránti szeretetünk követeli, hogy azt mindenki megértse és teljesítse. Mi a kor hívó szavát olvastuk ki az özv. dr. Schultzné és dr. Gidófalvy könyvéből s azért azt papjaink és tanítóink teljes figyelmébe ajánljuk.

Dr. Szelényi Ödön: Schleiermacher pedagógiája. Különnyomat a Magyar Pedagógia 1912. évi folyamából. Budapest, 1912. Schleiermacher azok közé az írók közé tartozik, akik a pedagógiában korukban jóformán visszhangot sem keltettek. A jövő azonban valódi érdeméhez képest mind jobban méltatja s lassan bár, de biztosan vonja el neve elől a feledékenység fátyolát. Az okok között, melyek a maga korában való érvényesülést megakadályozták, egyebek mellett nem utolsó az, hogy Herbart abban a korban majdnem egyedül uralkodott. S Herbart és Schleiermacher két ellentétes világnézet képviselői. Amaz a felvilágosodás egyik elsőrangú, bár késői harcosa, a rideg és merev intellektualizmus híve; ez a Schelling-féle filozófia tétéleitől saturálva, a romanticizmus pedagógusa. Hogy kellő figyelemben nem részesült korában, kétségkívül része van abban annak is, hogy pedagógiai munkái csak jegyzetei alapján s csak halála után jelentek meg. Herbart pedagógiai rendszere az utolsó évtizedekben sok támadásnak volt célpontja, — ami folyóiratunk olvasói előtt ismeretes — s a jelek azt mutatják, hogy mentől inkább veszt Herbart jelentőségéből, annál inkább nő Schleiermacher pedagógiai súlya.

Egyéniségének erősen kidomborodó etikai ereje forrasztja némi egységbe azokat a heterogén természetű hatásokat, melyeket nagy receptivitása finom eklektikus érzékkel magába fogad és feldolgoz. S itt, ebben a közvetítő álláspontban szintén egyik okát látjuk annak, hogy Schleier-

macher csak napjainkban kezdi elfoglalni a pedagógia történetében azt a helyet, mely őt megilleti.

Schleiermacher az elsők közzé tartozik, akik Herbart lélektanának azt a gyöngéjét észrevették és kifogásolták, hogy a jellem a képzetek fejlesztésén, gyarapításán, művelésén alapúlna; habár egyezik vele abban, hogy a pedagógiát az etikára alapítja. S első abban is, hogy az egyéni nevelés mellett a szociális vonatkozásokat tudatosan kiemeli és hangsúlyozza, ami Herbartnál hiányzik, habár hívei Watorptól figyelmeztetve a szociális pedagógiát is bele szeretnék magyarázni az ő rendszerébe. (Érdemes volna itt megvizsgálni azokat a hatásokat, melyeket Schneller az oly rokon szellemű Schleiermachertől kapott).

Egészen modern eszmekörben mozog Schleiermacher — Herbarttól eltérően — akkor, mikor a tanulók öntevékenységet minduntalan és tudatosan kiemeli és hangsúlyozza. Itt arra gondolunk, hogy a kísérleti pedagógia eredményeként Neumann megállapította, hogy a Darwin-féle alkalmazkodás tana nem helytálló; hanem ellenkezőleg a gyermek alaptermészete az aktivitás, a spontaneitás, mely mindent, az egész környezetet a maga képére alakítja át, a mely minden hatást a maga nyelvére fordít le. Rendkívül nagyjelentőségű és termékeny gondolat, melynek jövőben nem szabad háttérbe szorulnia a tanulmányok rendje megállapításánál s az oktatás módszere kijelölésénél.

S ez a gondolat kapcsolódik azzal a másikkal, melyet Schleiermacher inkább csak sejt, mint kifejt, hogy t. i. a jó tanítót nem a módszeres utasítások kifogástalan ismerete, vagy legalább is nem kizárólag az teszi, hanem e mellett az a nevelői érzék és tapintat, amely a pillanatonként változó gyermeki lélekhez tud alkalmazkodni s a melyet Linde után (nálunk Schnellernél a hangsúly nem a tanítóra, hanem a tanulóra esik) a személyiség pedagógiája néven ismerünk.

Szelényi ebben a világosan fejtegető, helyesen értékelő kis füzetben Schleiermacher filozófiájának alapvonalait vázlatosan ismertette, behelyezi pedagógiáját egész gondolatrendszerébe s utóbbi tudományos alapvetése után a nevelés munkájára és szervezésére vonatkozó nézeteit fejte-

geti. Alkalmi adtán szívesen mutat rá azokra a gondolatokra, melyeknek még ma sem múlt idejök s pedagógiai jelentőségét abban látja, hogy a nevelélmélet mai állása és haladása őt igazolja. S habár igaz, hogy egész gyökerével kora talajában áll s onnan szívja tápláló erőit, mégis sok gondolatával megelőzte korát, melyek még ma is az újság és igazság frissességével hatnak. g. k.

Pap Domokos: Dávid Ferenc életrajza. Kiadja a Dávid Ferenc-Egyesület. Ára 50 fillér. Mindössze 73 kis nyolcadrészt lapra terjedő életrajza Dávid Ferencnek, melyet Pap Domokos tordai főgimnáziumi tanár a nép lelki szükségletei iránt való helyes érzéssel és kétségtelen írói készséggel írt meg. Azt hisszük, hogy a Dávid Ferenc-Egyesület üdvös dolgot mivelte e kis füzet sikerült megírásával s a magunk részéről nem lehet más óhajtásunk, vajha ez a kis könyv a nép legszélesebb rétegeibe is elterjedne s megteremné azokat a gyümölcsöket, melyeket az egyesület tőle vár.

Az Irodalomtörténet unitárius vonatkozású közleményei. Firtos Ferenc a Debreczeni Disputa kéziratáról c. cikket írt az Irodalomtörténet múlt évi folyamába (353—360. ll.). Kutatásai eredményeit röviden közöljük a következőkben: A Kénosi—Uzoni—Kozma-féle unitárius egyháztörténet székelykeresztúri példányának első kötete, melyből Jakab Elek a Debreceni Disputát közölte, egy korábbi, meg egy későbbi kéz műve. A drámát a második kéz illesztette be az első kéz kész művébe. Az első kéz csak egy közkezen forgó descriptiót ismert a debreceni hitvitáról s csak mint hagyományt hallotta, hogy e descriptiót vigjátékká is átalakították és elő is adták. Az általa ismert descriptió nem azonos a vigjátékkal. Az első kéz tolja a Debreceni Disputa írásának idejét 1569-en túlra. A dráma a descriptió alapján készült. A második kéz hagyta ránk a drámát, melyet az után a caput után illesztett be, melyben az első kéz a debreceni hitvitáról, descriptiójáról s ennek történeti alapjáról nagyon részletesen szólott. Ezekkel a mel-

lett bizonyít, hogy a darab előadatott, szóval igazolja a hagyományt.

Firtos közli röviden az egyháztörténet négy szerzőjének, Kénosi Tóser János, Uzoni Fosztó István, Kézdiszentléleki Kozma Mihály és Kézdiszentléleki Kozma János, e négy unitárius lelkésznek életrajzi adatait is.

Kriza Vadrózsákról Versényi György ad ismertetést (196. l.).

Dávid Ferenc rövid magyarázatát (439.) becses kiadványnak minősíti, mellyel egyidejűleg jelent meg Dávid Ferenc életrajza Kiss Ernőtől. «Egyik kötetnek sem volna szabad hiányoznia középfokú iskoláink könyvtárából.»

Folyóiratunknak irodalomtörténeti vonatkozású közleményeit állandóan figyelemmel kíséri és szemlét tart fölöttük (209., 423., 531.).

Makkai Sándor: Bevezetés a személyiség pedagógiájába.

1912. «A személyiség pedagógiája»! Szép cím s már magában biztató. Jól el is érkezett már az ideje annak, hogy a sok módszertani kísérletezés és pszichológiai alapozás után élvezzük végre a pedagógiai kutatások gyümölcsét s kissé betekintsünk oda, ahová az összes szálak vezetnek: a személyiség, az ember nevelés titkaiba, mert — mint az értekezés szerzője megjelöli — egyéb célja nem lehet a pedagógusok fáradságának, mint személyiségeket nevelni. Ugy látszik, hogy a pedagógia, mint tudomány, sőt a nevelésre szolgáló intézmények maguk is csak lassú lépéssel követték ebben a tekintetben a korszellem rohamos fejlődését. Hiszen az egyéniség történelmi jelentőségének előtérbe állítása tulajdonképpen már a renaissance kezdeményezése s mégis mily sok idő folyt le, hogy a tudomány maga is centrális kérdéssé, kutatásainak főtárgyává tegye ezt a nagy fontosságú problémát. Ne higyjük azonban, hogy a személyiség bevonult a pedagógiába; még kevés a száma azoknak a lelkes tudósoknak, akik belátták, hogy mindazon nagy munka, melyet a pedagógusok napjainkig végeztek, csak akkor nyer értéket, ha csak egy porszemmel is hozzájárulhat ahhoz, hogy a «személyiség» nevelésének

teoretikus alapjait megszilárdítsa. A baj csirája természetesen ott van, hogy maguk a nevelők sem voltak mindezekig személyiségek s így nem is nevelhettek személyiségeket. A pedagógia alma matereinek még is van jellegük: «állami», felekezeti» stb., a nevelő személyzet pedig a «hivatalos» jelleghez híven igyekszik a jellegnek megfelelő sablont tanítványaira is kényszerzubbony gyanánt ráadni.

A kolozsvári egyetem pedagógiai katedráján már évtizedek óta lelkesen hirdeti Schneller professzor, hogy a nevelő feladata más nem lehet, mint hogy tanítványának egyéniségét megismerve, belőle «személyiséget» vagyis karaktert formáljon, mely etikailag teljesen meghatározva, maga is képes legyen egy «isteni cél gondolatot» megvalósítani, hogy az életbe s annak minden körülményébe belevigye azt a magas nézőpontot, mely a «humanum» fogalmában bírja értékelési alapját. A gyermekben nem esz-közt kell látni bizonyos tradicionális sablonok tovább tengetésére, hanem az ő individuális sajátosságát felismerve módot kell adni neki, hogy azon az alapon, ugyszólván építse ki önmagát.

A jelen értekezés szerzője Schneller tanítványa a pedagógiában, Böhmé a filozófiában. Igen helyesen észrevette, hogy a Schneller pedagógiájában kontemplált «személyiség» nagyon sok rokon vonást mutat Böhm azon önértékű egyéniségével, mely a szellemiség magaslatára felemelkedve mindent a «nemesség» szempontjából értékeli s a maga zárt egyéniségében igyekszik megvalósítani azt az isteni célgondolatot (Schneller elnevezése), melynek csiráit magában érzi s melynek kialakítását feladatául tűzte ki. A Böhm által előtérbe állított aksziológiai momentumot igen ügyesen viszi be a szerző a pedagógiába s ez kölcsönöz művészet eredetiséget. Igyekszik kimutatni, hogy a nevelés lédezés, tehát aksziológiai jellege van. Hogy milyen az értékelési álláspont, attól függ az ideál, az ideál megvalósítása lési álláspont, attól függ az edeál, az ideál megvalósítása pedig a nevelés célja.

Ezen alapon igyekszik a nevelés célját bővebben is kifejteni, azután pedig a «személyiség» lényegét és alkotását először általában, azután a nevelőben és a növendékben kü-

lön-külön is felmutatni, ami végül arra az eredményre vezet, hogy a nevelés a nemes értékfogalmat, az istenarcu emberideált célozza. A pedagógia a nemes értékkel foglalkozó tudomány, még pedig a nemes értéknek az emberiség ifjú generációjában való megvalósítását, illetőleg annak lehetőségeit kereső és előíró tudomány.

Álláspontjánál fogva igen érdekes, érthető, világos stílusban megírt tanulmány.

Varga Béla.

Evang. Közérdek. E címen Zomborban havonként kétszer megjelenő folyóirat indul, mely a lelkészi és tanítói fizetésrendezési mozgalmak közlönye akar lenni. Más téren semmiféle irányzat kizárólagos szolgálatába nem áll, hanem pártatlanul nyitva áll egyházi s iskolai és társadalmi kérdések megvitatására. Felelős szerkesztő és kiadó Lombos Alfréd zombori ev. lelkész, főmunkatársak Lombos Albert zombori és Schwetz Mihály kesnyői tanító. A lap ára egész évre 6 korona.

A szerkesztői beköszöntő szerint a lap megindítását az tette szükségessé, hogy a Sztéhló Kornél szerkesztésében megjelenő Ev. Lap vallási kérdésekben ultraliberális, politikai tekintetben pedig opportunus, túlzó munkapárti lett. A szerkesztőség azt hiszi, hogy lapja hézagpótló lesz s az ev. lelkészek és tanítók lelkesen fogják támogatni.

KÜLÖNFÉLÉK.

A Keresztény Magvető írói köre febr. hó 3-án — mint a múlt évben is ez idő tájt — a tagok teljes számú jelenlétében értekezletet tartott. Örömmel vette tudomásul a szerkesztőknek azt az előterjesztését, hogy az eddig megjelent 47 évfolyam tárgymutatójának egyik része — a szerzők szerinti — teljesen készen van s a másik a tárgyak szerinti is március hó folyamán elkészül. Megállapodás történt, hogy mikor ez a munkálat teljesen készen lesz, a szerkesztők hívják össze megint az értekezletet, amely akkor a tárgymutató kiadási költségeit és módzatait fogja megbeszélni és megállapítani.

Örömmel adunk hírt folyóiratunk történetének e nevezetes mozzanatáról, mert úgy érezzük, hogy ezzel olvasóinknak és a magyar tudománynak tartozó adósságunkat rójjuk le.

Az értekezlet egyhangúlag helyeselte és emelte határozattá szerkesztőknek azt a javaslatát, hogy az előfizetési díj emeltesék fel 6 K-ra. Annyira evidens volt ennek a szükségége, hogy minden részletesebb megokolását szükségtelennek mondotta.

Egyhangú helyesléssel találkozott az az intézkedés is, hogy folyóiratunk e számtól kezdve jobb, nagyobb alakú és — természetesen — drágább papiroson fog megjelenni.

Megbeszéltük azt is, hogy *Egyháztörténeti adatok* címen — amint a rendelkezésünkre álló hely engedi — leveleket fogunk közölni, melyeket a 18. század második felében s a 19. század elején külföldi akadémistáink haza küldöttek püspökeinkhez, a consistoriumhoz s esetleg egyes tanácsosokhoz és olyanokat is, melyeket a püspökök írtak külföldön tanuló ifjainknak. Lázár Istvánnak, Nagy Györgynek, Márkos Györgynek, Pákei Józsefnek, Nagy Zsigmondnak, Fúzi Jánosnak, Székely Miklósnak, Szász Mózesnek stb. maradtak fenn ilyen levelei levéltárunkban, melyek érdekes világot vetnek 18. századi tanárképzésünkre, az egyház anyagi helyzetére, általában köz- és kulturális állapotainkra. Alkalmasak arra is, hogy hitelveink fejlődésére, külföldi